

tre delar: U-ländernas största resurs, småbönderna, har glömts bort av både interna och externa makthavare. Så länge massor inte mobiliseras och ges möjlighet att höja sin produktion, så länge kommer också utveckling att vara omöjlig.

Temat knyter an till mycket av de senaste årens utvecklingsdiskussion, som ju kommit att ske i någon form av de storskaliga utvecklingsfilosofiernas baksmälla. Ur 50- och 60-talens industrialiseringsdrömmar har 70- och 80-talens svältkatastrofer formats.

Ändå behåller Berg en egen profil i denna nyströmning. När debatten de senaste åren alltmer centrerats runt kapitalismens starka, dynamiska kraft och nödvändighet, behåller ändå Berg sin tro på ett ärligt kollektiv och en ärlig socialistisk stats möjligheter att lyckas i sina utvecklingsstrategier.

Även om vi inte behöver instämma i allt i författarens diskussion, är det ändå en mycket stimulerande och intresseväckande bok som Berg har skrivit.

ULF KRISTERSSON:

Renässans för den skapande människan

Det är tacksamt och trevligt att ge en positiv recension av en bok som ingen väntar sig att recensenten har uppskattat. Det är inte lika roligt att skriva mindre gillande om böcker där ingen — allra minst författaren eller "rörelsen" han representerar — väntat sig uppskattning och lovord. Orsaken är uppenbar; om recensenten anses ha subjektiv anledning att på förhand ha bedömt boken negativt, blir naturligtvis recensionen varken "rättvis" eller intressant för andra.

Anders Johnsson: **Renässans för den skapande människan**. Folk och samhälle 1987

Den risken får jag nog ta. Folkpartiets nyligen utgivna skrift "Renässans för den

skapande människan" med — som det står — "manus av A Johnsson efter en idé av B Westerberg" lovar gott — alltför gott? — före läsningen. Ämnet: den skapande människan, varje tidsålders entreprenör, hon som skapar så mycket om bara ingen hindrar henne, är tveklöst högintressant och ligger dessutom s a s i tiden.

Den drygt hundrasidiga bokens budskap känns inte "fel" i bemärkelsen att de politiska slutsatserna som dras är ointressanta, eller att de bara alltför populära organisationsteoretiska resonemangen är malplacé. Boken handlar ju om samhället, politiken och inte minst ledningen. Det kan därför tyckas nonchalant att avfärda en bok med att budskapet är trivialt, men en allmän diskussion om det decentraliserade beslutsfattandet, individuellt skapande och ansvar för resultaten, liksom

det för tio år sedan så asocialt individualistiska politiska budskapet, är helt enkelt skåpmat i den seriösa ekonomiska och politiska debatten i dag. Det är däremot inte allmångods i betydelsen av alla omhuldade och förstådda tankebanor och i den meningen är varje bok ett välbehövt bidrag. Men bokens ambitionsnivå är högre ställd än så. Den ytterligt pretentiösa inramningen — "rollista", "preludium", "con espressione" osv — förebådar substans och nytänkande. De historiska tillbakablickarna, parallellerna och många citaten kräver faktiskt mer av analys än läsaren erbjuds.

Skapandets villkor i Sverige har systematiskt förändrats och försämrats under lång tid. I stort sett varje analys av det svenska politiska och andliga klimatet med avseende på utrymmet för begåvningar inom de mest skilda områden att komma till sin rätt, att utveckla sig och därmed samhället, resulterar i en förödande kritik mot centralismen, politiseringen, nivelleringen och intoleransen som frodas i välfärdsstaten. För många borgerligt sinnade människor har dessa problem — ofta vetenskapligt belysta av modern företagsekonomisk och sociologisk forskning — stått i focus för åttiotalets individualistiska och antisocialistiska problemformulering.

Utan att alltför djuplodande gå in på den politiska historieskrivningen — detta fantastiskt svenska trätoämne, där alla vill vara värst — diskuterar Johnsson "det politiska projektet" (tidstypiskt, frestas man tillägga), dess historia och utmaningar inför framtiden. Icke helt oväntat — eller kontroversiellt — anses denna utmaning vara "en liberal uppgift" i den klassiska liberalismens spår. Det är den förvisso.

Det nya projektet formuleras — men: "Inte därför att välfärdsprojektet har misslyckats, utan därför att det har varit så framgångsrikt."

Man kan naturligtvis ha synpunkter på om ett system, som — alldeles oavsett hur goda intentionerna varit — undantagslöst sätter politiken, politikern och den politiska problemlösningsförmågan i centrum för all mänsklig handling, har varit så framgångsrikt och inte i många avseenden fullständigt misslyckat.

Mitt syfte är dock inte att diskutera den socialdemokratiska modellens förträfflighet, utan det motsatta: "2000-talets politiska uppdrag bör ta sin utgångspunkt i den skapande människan. Det är hon som måste växa — inte den offentliga sektorn. Det är hon som i större utsträckning skall finna lösningar på olika problem — inte politikerna. Samhällets regelsystem och institutioner måste anpassas till henne — inte tvärt om."

Individualism, handlingsutrymme, ansvar, möjligheter och rättigheter. Menar Anders Johnsson vad han skriver och är han beredd att ta konsekvenserna av det? Boken ger inget klart svar.

På samma vis som projektet i boken är den politiska utmaning som ligger i att för "drabbade" väljare förklara det fria samhällets vision, konsekvens och rättvisa, vill författaren ge den minutiöst beskrivne "kreatören" nyckelrollen bland personerna i detta samhälle.

Den kloka motiveringen till varför projektet måste formuleras är att "det skall tjäna som vägledning för de politiskt aktiva som en vision att söka stöd för hos allmänheten. Utan en sådan ideologisk grund riskerar politiken att bli principiös, kortsiktig, grälsjuk och obegriplig."

Den mindre upplyftande "petimeterbeskrivningen" av kreatörens alla personliga egenskaper, böjelser, intressen och svagheter är, bara ett par sidor senare, en påklistrad motivering till varför just denna "grupp" måste ha god rörelsefrihet. Vad skulle hända om "kreatören" inte brydde sig om hur mycket pengar han hade att röra sig med, trivdes bra i isolerade, trångsynta samhällen och inte av några politiker ansågs vara en tillgång för samhället? Vore det då inte längre motiverat att bygga samhället på den klassiska liberalismens tolerans?

Har inte alla de andra människor som inte uppfyller någon enda av kreatörens alla egenskaper precis samma rätt till denna samhällsideologi, den toleranta icke-interventionismen? Och önskar de inte — men kanske av helt andra skäl — det i lika hög grad?

Anders Johnsson menar väl, men tänker sig situationen som politikerns. Vilka sakliga, "nyttmaximerande" skäl kan han som politiker anföra som goda argument för att staten skall hålla sig borta? Att inte agera blir i lika hög grad som att agera en fråga om medvetna, politiskt motiverade beslut.

Än mer höljt i dunkel blir budskapet, när som en politisk entreprenör av rang, framhålls "liberalen" Ivar Bratt, med motiveringen: "Han använde praktiskt taget alla medel för att nå sitt mål — ett effektivt system för att minska alkoholens skadeverkningar . . . Som utredare utvecklade han de teoretiska grunderna för en social alkoholpolitik . . . Som opinionsbildare och påtryckare försökte han påverka det allmänna, utarbeta lagförslag och bygga upp kontakter med viktiga beslutsfattare. Som företagare grundade han AB Stock-

holmssystemet samt Vin- och Spritcentralen, införde motboken och köpte upp privata vin- och spritfirmor. Som politiker arbetade han i Stockholms stadsfullmäktige och i riksdagen för sina idéer. Bratt var mycket framgångsrik."

Man frågar sig vad och vem som skall "tolka" friheten och avgöra dess värde. Bevare oss från politiska entreprenörer!

För att göra bilden rättvisande skall tilläggas att man i boken återkommer till politikens och politikerns alla begränsningar, risker och t o m illegitimitet. Visst är det så att denna enkla, men samtidigt så svåra insikt är nödvändig för att upprätta ett fritt samhälle. Men samtidigt ställer insikten krav på skapande av helt andra institutioner; i vissa fall återupprättande och i andra fall helt nya lösningar. En ny borgerlig vision skulle i högre grad vara förtjänt av att detta skisserades och gjordes trovärdigt och lovande.

Alla dessa övergripande och målände skildringar av det skapande samhället, konkretiseras till en detaljeringsgrad som åtminstone väcker misstanken att det inte främst är ett systemskifte, utan ett innehållsskifte Johnsson eftersträvar. Han tycks oftast mena att systemet är dåligt eftersom det är fyllt av felaktiga politiska lösningar — inte därför att det politiska beslutsfattandet inom de kritiserade områdena skulle vara fel i sig. Detta kanske inte spelar någon roll för Ander Johnsson, men för den som inte delar hans uppfattningar, vill göra just hans prioriteringar och använda skattepengarna till hans projekt, är det i hög grad betydelsefullt.

"Det är givetvis ett enormt framsteg att vi tack vare den ekonomiska tillväxten har råd med offentliga insatser av en helt annan omfattning än tidigare." Är det?

För vem är det i så fall ett framsteg; för de människor som känner sig gynnade av just dessa politiska ingrepp, definitions- mässigt för alla människor eller endast för de politiker som får förverkliga sina drömmar och göra allmän lag av sina ideal?

Det är kanske alltför lättköpt att starkt

kritisera ett ambitiöst försök att skildra en politisk vision av ett bättre samhälle. Men vill man skriva om individualismens, frihetens och marknadens alla inneboende möjligheter och skildra detta som framtidens "projekt", måste man faktiskt vara någorlunda konsekvent.

CARL JOHAN LJUNGBERG:

Maktböcker

"Konsten att tråka ut är att säga allt", brukar det heta. Man påminns om detta inför maktutredningens första bok *Maktbegreppet*.

Olof Petersson (red): **Maktbegreppet**. Carlssons 1987

Maktutredningen tillsattes för två år sedan med uppgift att kartlägga hur maktresurserna i Sverige är fördelade, inte minst i organisationer, näringsliv, offentlig sektor och medier. Under ordföranden Olof Peterssons ledning har arbetet bl a inriktats på regelsystemens roll för demokratin. Väljarna antas med röstsedeln vara med och utforma inte bara en regering utan även den arena där de centrala besluten fattas. För att precisera denna ansats har Petersson bl a anlitat begrepp från den tyske rättsvetaren Hans Kelsen.

Av denna inriktning märks dock ganska litet i *Maktbegreppet*. Trots ambitiösa

rubriker ägnar sig flertalet av bidragsgivarna åt en yvig lek med ord och utdragna referat av tidigare forskning. Läsaren startar nyfiket, men bedövas snart av strömmen av termer, namn och distinktioner. Ger ord som "handlingsmakt", "strukturmakt", "statushänsyn" etc verkligen en fördjupad syn på maktutövningens konst? Man påminns snart om Max Webers reflektion att maktbegreppet är "alltför sociologiskt vagt" för att meningsfullt kunna analyseras.

Särskilt två bidrag i boken skiljer sig från mängden. Temaforskaren Svante Beckman förmedlar i uppsatsen "Sorterad makt" flera subtila och självständiga iakttagelser. Dessa gäller inte minst människors psykologiska kluvenhet inför makt och auktoritet. Att möta naken makt är "upprörande", menar Beckman och pekar på att maktutövning alltid tvingats beslöja sig på olika sätt. Han pekar på de hierarkiska dragens skenbara